

УДК 72.01

Н.Ю.Житкова*доцент кафедри дизайну**архітектурного середовища**Київського національного**університету будівництва та архітектури*

АРХІТЕКТУРА І ДИЗАЙН. ЄДНІСТЬ І ПРОТИРІЧЧЯ

Анотація: в роботі розглянуто систему взаємодії двох галузей творчої діяльності – архітектури та дизайну. Розглянуто системи проектування в різні історичні періоди та їх віддзеркалення в комплексному рішенні архітектури і дизайну. Наведені приклади гармонійного і суперечливого рішення. Визначено сучасні пріоритетні завдання комплексного проектування та узагальнюючі приклади їх реалізації.

Ключові слова: Дизайн, архітектура, проектування, інтер'єр, обладнання.

Сучасний історичний період характеризується швидкими змінами в усіх галузях суспільства, звичайно, що це не може не віддзеркалюватися у вузьких сферах професійної діяльності, в тому числі – архітектурі та дизайні. Дві галузі творчої діяльності, що спрямовані на організацію внутрішнього простору різного функціонального призначення, пройшли різні часи певної відокремленості та взаємодії. Це зумовлено такими чинниками: - органічною властивістю інтер'єрного середовища мати певний ступінь незалежності від оболонки будівлі, що його утворює або «кордонів» - якщо йдеться про містобудівне інтер'єрне середовище; – засобом проектування середовища від будівлі до інтер'єра в рамках стилю та визначеного авторства або такого засобу проектування, що передбачає функціональне і об'ємно-планувальне рішення без авторської розробки інтер'єрного предметно-просторового середовища. Організація процесу проектування протягом історичного розвитку суспільства мала видозміни. Залежно від історичного контексту відбувався розвиток проектної справи. Проф. Глазичев В.Л. в праці «Организация архитектурного проектирования» (Вопросы теории). – визначає такі етапи:

- *Перший етап.* У розвитку проектування, починаючи з XVI-XVII ст.. історично складається авторське проектування. Цей традиційний процес проектування існував до початку XX століття.

-*Другий етап.* Зміна процесу проектування з авторського на колективний. Це відбувалося у 20-х роках XX століття. З'являється така структура як архітектурна контора. На чолі цієї контори стоїть архітектор, він є автором

проектів, але йому допомагає творчий колектив. Цей різновид процесу проектування проіснував до 30-х років, у період нестабільної ситуації в тількино створеній державі СРСР, коли ще не перейшли від капіталістичних відносин до соціалістичного устрою новоствореного СРСР.

-Третій етап. Так званий, сталінський період (до 1954 р.). Саме в цей період намічається тенденція до створення державних проектних організацій, архітектурних майстерень, які пізніше переростуть в великі проектні інститути. Авторство зберігається.

-Четвертий етап. В процесі розвитку проектування, який характеризується виділенням структур архітектурних майстерень на базі великих проектних інститутів. Цей період починається в 1954 році, коли перед суспільством стояла житлова проблема. В результаті вирішення житлової проблеми, перейшли від індивідуального проектування до типового проектування за аналогами, внаслідок чого було частково втрачене авторство.

Проектування цього періоду має ряд істотних недоліків, серед яких відсутність рішення інтер'єрів при типовому проектуванні. Відсутність різноманітних рішень індивідуального предметного наповнення.

Слід визначити, що в період типового проектування став пріоритетним пошук раціонально- економічних рішень. При чому типове проектування, засади якого були покладені в довоєнний період (до 1941 - 1945 роки) здебільшого в проектуванні промислових підприємств, головним чином, для прискорення темпів проектування та зведення промислових об'єктів, чого особливо вимагав розвиток базової важкої індустрії. Рішення інтер'єрного простору було цілком підпорядковано диктату технологій та обладнання. Лише на декотрих промислових об'єктах, здебільшого гідроенергетичних, які несли в собі втілення ідеології того часу, були застосовані такі художні прийоми як синтез мистецтв (скульптура, мозаїка, декоративні панно). Щодо житла, то саме в типових розробках першого періоду їх впровадження, виникли деякі протиріччя між просторовим і мінімалістичним рішенням архітектури та його обладнанням - дизайном.

Певною мірою архітектура і наповнення її простору елементами предметного середовища дещо розійшлися в часі. Раціоналістичне рішення внутрішнього простору вимагали відповідного обладнання. Нескоординовані дії проектно-виробничої сфери архітектури та дизайну призвели до протиріч і протидії у функціональній організації внутрішнього середовища. Втім, в нагоді стала одна із основоположних складових типового проектування - уніфікація і модульна координація, – що, згодом, індуцировала відповідні рішення меблевих комплексів, побудованих на блок- модулях відповідно до типу розмірів чарунок інтер'єрного простору.

Однак, не можна не відзначити, що в період типового проектування житла, об'єктів громадського харчування тощо не обійшлося без протиріч обладнання, наприклад:

- так звані меблевi стінки що в цілому відповідали завданням мінімалістичних житлових приміщень в період 60 років супроводжувалися, як правило, журнальними столиками і стільцями, які мали широко розставлені ніжки і не відповідали завдання раціонального обладнання і, навіть, були досить таки небезпечні. В цьому контексті раціональність і відповідність запитам споживачів - було б доречно згадати «Віденські стільці». Величезний успіх фірми Тоне був обумовлений конструкцією і матеріалами, функцією та дизайном стільців і, врешті решт, відповідністю запитам споживача. Стільці можна було легко пересувати у віденських кафе, що перетворювали б їх на танцювальний майданчик, з прекрасними вальсами Штрауса. Атмосфера емоційної свободи, підйому, легкості та динамічності, цілком і повністю відповідали за функцією, меблевому гарнітуру Тоне.

-*П'ятий етап.* Полягав у розвитку процесу проектування і створення приватних проектних бюро. Цей етап настав після проголошення Україною незалежності і звернення, в тому числі, до сучасного зарубіжного досвіду. Зменшується обсяг об'єкту проектування і збільшується вимоги до оригінальності рішення архітектури та дизайну.

Теперішній час вимагає від фахівця навичок проектування середовищних об'єктів з усією сукупністю завдань архітектури і комплексу елементів предметного середовища.

Рішення гармонійної взаємодії архітектури і дизайну дає досвід як вітчизняний так і закордонний. Слід визнати, що різниця пріоритетів цінності соціалістичного і капіталістичного не могли не вплинути на розробки архітектури та дизайну. Втім, це не стало на перешкоді розробки та втілення талановитих гармонійно узгоджених рішень архітектури та дизайну, взаємозв'язку і взаємовпливів майстрів різних систем.

Серед різноманіття сучасних завдань і проявів стилістичних рішень архітектури та дизайну слід визначити та виділити наступні:

- формування фірмового стилю промислових підприємств або торгових центрів;
- проектування індивідуального житла із розробкою інтер'єрів та ландшафтного дизайну;
- реновація промислових об'єктів.

Узагальнюючи приклади розв'язання сучасних завдань архітектури та дизайну, можна було б визначити як найпоширеніші в практиці проектування:

- гармонійна узгодженість та послідовність;

- наслідування історично відомих стилів архітектури та дизайну;
- мікс стилів і образів ;
- свідоме протиріччя у вирішенні завдань архітектури та дизайну.

Розглядаючи питання взаємодії та взаємовпливу архітектури та дизайну, доречно було б розглянути сучасні тенденції формоутворення, матеріали та технології.

В усі часи традиції і новаторство існували поруч, але розвиток, що відбувається за спіраллю, надає традиціям нового забарвлення, а новаторство перекреслює минуле і мажорне, інколи й епатажне, втручається в усталене повсякденне життя. Збереження традицій проектування в архітектурі та обладнанні виявляється або в наслідуванні зовнішніх форм з використанням нових матеріалів і технологій, або цитуванням художніх прийомів, які були притаманні тому чи іншому стилю минулого.

Новаторство не завжди пов'язано з соціокультурними пріоритетами суспільства, воно може бути запропоновано митцем і випереджати час за естетичними властивостями, але завжди відповідатиме можливостям технологій.

Сучасні тенденції в художньому проектуванні обладнання можна було б коротко позначити наступними тезами:

- приоритет технології і матеріали в архітектурі і дизайні предметного середовища.;
- звернення до перевірених часом традиції на новітньому рівні та осмислення дизайнерських завдань в сучасному контексті;
- успадкування історично утворених стилів в сучасній інтерпретації (стилізація та еkleктика);
- зростання впливу етнокультур в дизайні.

Процес формоутворення сучасності визначає, як ніколи, яскраво виражений характер дуальності, новітні стилістичні течії такі як «хай тек», «техно», «екодизайн», «мінімалізм» та інші, дуже часто знаходяться в тісних стосунках з історично відомими стилями, а саме - з «класицизмом», «бароко» і так далі.

Слушно буде зазначити, що останні проходять процес переосмислення в нових матеріалах технологіях і, навіть, пропорціях, а також, роблять правомірними прийоми стилізації та цитування минулого в сучасності.

Окремо повинні бути виділені ролі та завдання матеріалів, конструкцій і устаткування, оскільки саме вони є тим фундаментальним матеріалом, який забезпечує тектонічні властивості виробів, робить їх логічними та естетично виразними.

Існують ситуації, коли форма та матеріал жорстко продиктовані функцією. Це, в більшій мірі, стосується верстатів та інженерного обладнання тощо.

Вільний відносно функції вибір матеріалу іноді призводить до досить незвичайних поєднань, наприклад, коли конструктивний остов меблів зроблений з бетону або природного каменю, а робоча поверхня - з дерева, зрозуміло, що в цьому випадку експлуатаційні і функціональні особливості поступаються оригінальності, іноді досить сумнівній.

Як і раніше аналогом творчих ідей формоутворення залишається невичерпна природна скарбниця і, так звані, біонічні форми. Внаслідок стилізації, вони дають дуже цікаві результати. Ці ідеї досить часто використовуються при створенні природних образів, які виявляють специфіку закладу. Час диктує критерії краси, вони здійснюють свій вплив на вибір матеріалу і конструкцій.

Притаманна дизайну властивість і, в решті решт, необхідність продажу ідей та речей, призводить до парадоксальних пропозицій в сфері формоутворення матеріалів і конструкцій, наприклад, традиційний, на перший погляд, виріб виготовляється з матеріалу, який надає йому суто декоративних особливостей і робить непридатним для використання відповідно до форми, яку він має. Іноді, комерційно естетичний аспект стає домінуючим.

Інший прояв сучасних захоплень у новітніх дизайнерських пошуках є усвідомленням естетики індустріальної культури, поширення її впливу в досить несподіваних напрямках. Наприклад, кухня - цех для приготування продуктів харчування. Скрізь - метал та пластик, а також неспівмасштабні по відношенню до житлових приміщень площею оскління. Сухі функціональні лінії. Пріоритет лаконічного за формою обладнання без жодного натяку на традиційне уявлення про затишок. Втім кухня, насправді, є виробничий цех із сучасним обладнанням без зайвих прикрас, стає, таким чином, носієм новітньої естетики.

Стилістичні та образні пріоритети сучасних дизайнерських рішень знаходяться в тісному зв'язку із рішенням завдань архітектури, а саме, лаконічне, майже аскетичне рішення архітектури конструктивізму (або функціоналізму в Зах.Європі) в дизайнерському осмисленні інтер'єрів набуває вишуканості та утворює надзвичайно елегантне, органічне ціле архітектури і дизайну, при чому вони виступають як сукупне, гармонійно погоджене або побудоване на протиріччях і протиставленнях явище.

Так продовженням аскетичності в чистому вигляді функціоналізму-конструктивізму може слугувати приклад інтер'єру житла, де домінують підкреслено прості та раціональні речі, які ніби-то продовжують естетику

відкритої геометризованої архітектурної форми без прикрас у внутрішньому розвитку. Слід сказати, що теперішній час, спосіб проектування, намагання догодити замовнику та комерційна складова дає безліч рішень, як насправді є оригінальними і талановитими, проте - сумнівними.

Приклад протиріччя архітектури і дизайну у сучасності - магазин Grand Gallery на Хрещатику(в Києві). Торгівельні зали розміщено в будівлі, що має статус історико-архітектурної пам'ятки, що не завадило прийдешнім дизайнерам-модерністам зруйнувати аутентичний образ інтер'єру і утворити щось на зразок «техно» - протирічливе утворення ще й до того функціонально небезпечне. Йдеться про сходи, оздоблені «металевими канатами», «гвинтами» і «гайками», а також, дуже популярними в новітніх «дизайн-інтер'єрах», металево-гумовими планками на сходах. Сумнівна оригінальність рішення, судячи з усього, мала на меті здійснення маркетингового ходу.

Підсумовуючи вище викладене, слід визначити, що тема є невичерпною. Врешті решт - це діалектика форми та змісту. Але серед теперішніх позитивних проявів цієї сфери професійної діяльності було б доречно назвати такі:

- бережливе відношення до історичних та естетичних ознак минулого в сучасній інтерпретації завдань архітектури та дизайну;
- професійний підхід до міксування стилів минулого і сучасного, а також, вирішення завдань новітньої функції;
- поміркованість, раціональність, традиціоналізм, функціональна доречність а естетична образність та переконливість.

Функціонально естетичний аспект проектування вимагає не тільки досконалості в галузі архітектури та дизайну, але й достеменною обізнаності про споживача.

Крім професійних навичок, які можуть бути представлені у вигляді алгоритмів дій, важливу роль відіграють такі особисті властивості проектувальника, як:

- естетичний смак;
- творча уява;
- вміння адекватно оцінити об'єкт розробки в його естетичному втіленні функціональному призначені.

Цікаво, що саме такими якостями має володіти і споживач, але ступінь їх розвинення визначає соціокультурний розвиток суспільства та культурний рівень кожного окремо взятого учасника процесу «проект - продукт - споживач».

Табл. 1

Приклади рішення архітектури та дизайну в погодженості і протиріччі

Узгодження архітектури і дизайну	Компроміс рішення	Гармонія в протиріччі
 <p data-bbox="209 1070 533 1137"><i>Конструктивізм. Фойє кінотеатру</i></p> <p data-bbox="248 1379 493 1413"><i>План кінотеатру</i></p> <p data-bbox="177 1787 568 1895"><i>Сходова клітина в блокованому з кінотеатром житловому будинку</i></p>	 <p data-bbox="612 1809 1007 1917"><i>Різночасові музеї на базі автомобільних підприємств Г. Форда</i></p>	 <p data-bbox="1066 1839 1398 1946"><i>Гармонія протиріччя. Різночасові функції в сучасній інтерпретації</i></p>

Література

1. Ранев В.Р. "Интерьер". – М.:Высш.шк., 1987. – 230 с.
2. Ивахнищин Ю.Н. Мастер интерьера. 1989 №3. – с. 10-23.
3. Удалова В. Керамика в интерьере (Дом и интерьер), ТЗ, 2001. – 36 с.
4. Шпара П.Е. Техническая эстетика и основы художественного конструирования: Учебн. пособие. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Высш. шк., 1984. – 200 с.
5. Волкотруб И.Т. Основы художественного конструирования: Учебник для средн. спец. учебн. заведений. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Высш. шк., 1988. – 190 с.
6. Даниленко В.Л. Основы дизайна: Учебн. пособие / Ин-т содержания и методов обуч.; Харьковский художественно-промышленный институт., - К., 1996. – 92 с.
7. Жердев Е.В. Художественное осмысление объекта дизайна. – М.: АУТОПАН, 1993. – 132 с.
8. Художественное конструирование. Проектирование и моделирование промышленных изделий / под ред. проф. Быкова З.Н., проф. Минервина Г.Б. – М.: Высш. шк., 1986. – 230 с.
9. Холмянский Л.М., Щипачев А.С. Дизайн. – К.6 Просвещение. 1985. – 238с.
10. Барахин Г.Г. Методика архитектурного проектирования. – М.: Стройиздат, 1982. – 224 с.
11. Блохин В.В. Интерьер промышленных зданий. – М.: Стройиздат, 1989. – 270 с.
12. Дизайн: очерки теории системного проектирования / под ред. М.С.Коган; - Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1983. – 232 с.
13. Ранев В.Р. Интерьер: Учебн. пособие – М.: Высш. шк., 1987. – 232 с.
14. Терзьян И.К. Архитектурная организация среды в производственных и вспомогательных помещениях. – Харьков: Высш. шк. Изд-во Харьк. ун-т, 1983. – 120 с.
15. Основы дизайну архитектурного середовища. Підручник для студентів вищих навчальних закладів які навчаються за напрямом підготовки «Архітектура».Київ. «Основа»,-2010.
16. Ter es forma/ Budapest -1936.

Аннотация

В работе рассмотрена система взаимодействия двух отраслей творческой деятельности - архитектуры и дизайна. Рассмотрены системы проектирования в различные исторические периоды и их отражение в комплексном решении архитектуры и дизайна. Приведены примеры гармоничного и спорного решения. Определены современные приоритетные задачи комплексного проектирования и обобщающие примеры их реализации.

Ключевые слова: Дизайн, архитектура, проектирование, интерьер, оборудование.

Annotation

The article considers the system of cooperation between two branches of creative activity - architecture and design. We consider the design of the system in different historical periods and their reflection in the complex decision of architecture and design. The examples are harmonious and controversial decision. Identified current priorities for integrated design and generalizing examples of their implementation.

Keywords: design, architecture, engineering, interior design, equipment.